

معرفی دو تقویم دائمی^(۱) جدید

برای

گاهشمارهای هجری شمسی^(۲) و هجری قمری

تقویم‌هاییکه در این مقاله بااستحضار اهل دانش میرسد تقویم‌های دائمی جدیدی است برای گاه شماری هجری شمسی و هجری قمری . این تقویم ها با هیچیک از تقویم‌هایی که در کتب فارسی آمده است، از لحاظ سادگی و آسانی و دقت ، درخور قیاس نیست و یا دست کم بنظر نگارنده چنین مینماید .

امید آنکه ارباب دانش که در این زمینه آگاهی‌های بسیار دارند در این تحقیق ناچیز بچشم عنایت بنگرند و نگارنده را از راهنمایی‌ها و اظهار نظر سودمند خود بهره‌مند سازند .

در شرحی که برای شناساندن این تقویم‌ها از نظر خوانندگان میگردد ، برای استفاده عام ، هر جا که اصطلاح فنی بکار رفته است ، در حاشیهٔ مأخذ علمی اصطلاح و گاه شرحی مختصر درباره آن آمده است .

ژوئیه گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

* آقای رضا عبداللهی معلم دانشگاه اصفهان

۱- میدانیم که تقویم‌های سالیانہ ، تنها ، روزهای هفته ، روزهای ماه ، ماه و سال را در یک مدت محدود که از ۳۶۶ روز (سالهای کبیسه) تجاوز نخواهد کرد مشخص مینماید . در حالیکه تقویم‌های دائمی ، روزهای هفته ، روزهای ماه ، ماه و سال را در زمانهای بسیار طولانی که تا چند هزار سال می‌رسد تعیین مینماید (شرح تقویم‌های مختلف و مسأله کبیسه‌های جلالی ، تقی ریاحی ، تهران ، ۱۳۳۵ ، صفحه ۵)

۲- گاه شماری هجری شمسی با اسامی ماههای ایرانی بصورتی که امروز معمول است از روز ۱۱ فروردین ماه سال ۱۳۰۴ هجری شمسی برابر با ۱۳۴۳ هجری قمری و ۱۹۲۵ مسیحی رسماً در کشور ما متداول شده است (مقالات مرحوم سید حسن تقی زاده ، جلد اول ، تهران ، ۱۳۴۹ ، صفحه ۱۹۰-۱۸۹)

تقویم دائمی هجری شمسی

تقویم دائمی هجری شمسی شامل دو جدول شماره ۲۰۱ و هر يك شامل هفت قسمت است .

جدول شماره ۱

۱ - تفاضل سال مفروض با سال کبیسه خماسی قبل از آن : این قسمت که در جدول باشماره ۱ مشخص شده است نماینده اعدادی است که از تفاضل سال مفروض با کبیسه خماسی قبل از آن بدست می آید . (۱)

۲ - حروف نماینده سال کبیسه خماسی قبل از سال مفروض (۲) : این قسمت در جدول با شماره ۲ مشخص شده است . حروف ابجد از «الف» تا «ز» از پائین بظرف بالا ، معرف همان حروف در جدول شماره ۲ میباشد .

۳ - قسمت ارتباط : در شرحی که برای استفاده از جدول پس از این خواهد آمد ، نحوه استفاده ، از این سمت روشن خواهد شد .

— اصول گاه شماری هجری شمسی اقتباسی است از گاه شماری جلالی که به ملکی و ملکشاهی و فارسی محدث نیز مشهور است . اختلاف گاه شماری هجری شمسی با جلالی در تعداد روزهای شش ماه اول سال و اسفند ماه است . در گاه شماری جلالی یکسال عبارت از ۱۲ ماه سی روزه است که خسته مسترقه (اندرگاه) را با آخرین ماه سال می افزایند .

باید دانست که مبدأ مشهور گاه شماری جلالی ، چنانکه پس از این خواهد آمد ، سال ۴۷۱ هجری قمری است (شرح بیست باب ملاظفر گنابادی ، تألیف عبدالملکی بیرجندی ، چاپ تهران ، قسمت چهارم از باب دوم و کتاب سی فصل خواجه نصیرالدین طوسی ، فصل ششم ، تهران ۱۳۳۰ هجری قمری و کتان تاریخ ادبیات ایران ، تألیف استاد جلال الدین همایی ، چاپ دوم ، تهران ۱۳۴۰ صفحه ۴۴۵ - ۴۴۰ و کتاب گاه شماری در ایران قدیم ، تألیف مرحوم سید حسن تقی زاده ، تهران ۱۳۱۶ صفحه ۱۷۵ - ۱۶۷ و کتاب بیست مقاله تقی زاده ، تهران ۱۳۴۶ ، صفحه ۱۹۷-۱۲۶)

۱- کبیسه های گاه شماری هجری شمسی که بر اساس گاه شماری جلالی مناسبه میشود بر خلاف گاه شماری های زولین *Julian* و گرگورین *Gregorian* صورت ثابتی ندارد ، باین معنی که در هر سالی که زمان ما زاد بر ۳۶۵ روز (یعنی حدود پنج ساعت و کسری) معادل یکروز شد ، آن روز را بنام کبیسه پایان آخرین ماه سال می افزایند و سال را نیز کبیسه و ۳۶۶ روز بحساب می آورند . چون کس ما زاد بر ۳۶۵ روز از ۶ ساعت کمتر است پس از هر ۶ یا ۷ بار کبیسه رباعی یک کبیسه خماسی اتفاق می افتد و بدینگونه در هر دوره ۲۹ یا سی و سه ساله ، فاصله دو کبیسه ۵ سال میشود که به کبیسه خماسی معروف است .

منجمین دست اندرکار اصلاح تقویم جلالی ، در بدو امر ، هیچ تاعده و قانونی برای سالهای مختلف (اعم از عادی یا کبیسه) در نظر نگرفته اند و با توجه باینکه طول سال شمسی حقیقی در هر قرن ۳۶۵٫۲۴۲۲۰۰۶۰۰۰۰ روز کاهش مییابد . امکان آن نیست که قاعده علمی دقیقی برای بیان توالی کبیسه های جلالی ، در یک مدت طولانی ، بدست آید (شرح بیست باب ملاظفر گنابادی قسمت چهارم از باب دوم و کتاب گاه شماری در ایران قدیم ذیل صفحه ۱۷۴ تا ۱۶۹ و ۲۹۸ و کتاب بیست مقاله تقی زاده صفحه ۲۰۴)

۲- فاصله هر سالی با سال ، کبیسه خماسی قبل از آن ، در دوره هائیکه پس از هفت نوبت کبیسه رباعی ، کبیسه خماسی میکنند ، حداکثر ۳۳ سال و در دوره هائیکه پس از ششمین کبیسه رباعی ، خماسی مینمایند ۲۹ سال خواهد بود .

۴ - ماه : این قسمت که در جدول با شماره ۴ مشخص شده است ، ماههای دوازده گانه سال را نشان میدهد . (این ماهها در هفت ردیف و گناه در هر ردیف دو ماه نوشته شده است . مثلاً سومین ردیف از بالا نماینده ماههای شهریور و آذرماه است .)

۵ - روزهای ماه : این قسمت که در جدول با شماره ۵ مشخص شده است ، روزهای ماه را از آغاز تا پایان نشان میدهد (هر عدد بترتیب نماینده یکی از روزهای ماه است.)

۶- روزهای هفته : در این قسمت که در جدول با شماره ۵ مشخص گردیده ، روزهای هفته ، در هفت ردیف ، بگونه‌ئی ثبت افتاده است که امتدادهای عمودی واقعی بایکدیگر توالی دارند .
جدول شماره ۴ (۱)

در این جدول ، حروف ابجد از «الف» تا «ز» هر يك نماینده سال هائیت است که در مجاور آن نوشته شده‌اند . سالهای کیسه خماسی قبل از هجرت در قسمت چپ و سالهای کیسه خماسی بعد از هجرت ، در طرف راست نشان داده شده‌اند . مثلاً نقطه «ب» دومین نقطه از بالا نماینده سالهای کیسه خماسی ۱۳۲-۳۶۳ ۵۹۴-۸۲۵ قبل از هجرت و ۱۰۰-۳۳۱-۶۲۴-۹۱۷-۱۱۴۸-۱۲۱۰ و ۱۴۴۱ بعد از هجرت است (۲) .

نحوه استفاده از تقویم دائمی :

در مواردیکه سال و ماه و روز ماه مشخص باشد ، برای بدست آوردن ، روز هفته ، شیوه استفاده از تقویم بشرح زیر است :

بدو در جدول شماره ۲ سال کیسه خماسی قبل از سال مفروض را جستجو میکنیم (۳) و حرف ابجدی را که سال کیسه خماسی در مجاورت آنست در جدول شماره ۱ قسمت ۲ در نظر میگیریم و عددی را که از تفاضل سال مفروض با سال کیسه خماسی قبل از آن (سالیکه در مقابل یکی از حروف ابجد در جدول شماره ۲ یافته بودیم) بدست می‌آید ، در جدول شماره ۱ قسمت ۱ مشخص مینماییم . (۴)

۱- جدول شماره ۲ به توالی کیسه های خماسی مربوط است ، درباره توالی کیسه های جلالی نظرات مختلف ابراز شده است (گاه شماری در ایران قدیم ، ذیل صفحه ۱۷۴ تا ۱۶۹ و کتاب شرح تقویم های مختلف و مساله کیسه های جلالی ص ۲۱ و ۳۳ تا ۳۹ و کتاب بیست مقاله تقی زاده صفحه ۲۰۴ تا ۱۹۹) .

۲- سالهای ۱۳۹۷ ، ۸۲۲ ، ۱۱۸۱ ، ۱۴۷۴ که در جدول شماره ۲ در مستطیل نوشته شده‌اند ، کیسه های خماسی هستند که پس از ۶ بار کیسه رباعی برگزار شده‌اند و هر بار که این سالهای خاص مورد استفاده قرار میگیرند ، حداکثر تفاضل با سال مفروض از ۲۹ تجاوز نخواهد کرد .

در این حالت برخلاف معمول سال بیست و هشتم عادی (بسیط) و سال بیست و نهم کیسه است . در قسمت ۴ از جدول شماره ۱ اعدادی که در مربع نوشته شده ویژه سالهای کیسه است .

۳- رجوع کنید به یادرفی ذیل شماره های ۳-۴-۶

۴- در صورتیکه سال مفروض یکی از سالهای کیسه خماسی باشد حرف ابجدی که در مجاورت آن نوشته شده است ، در قسمت ۲ جدول شماره ۱ و عدد تفاضل (یعنی صفر) در قسمت ۱ در نظر گرفته میشود .

از برخورد امتدادستون عمودی که عدد تفاصل روی آنست با امتداد ردیف افقی که حرف ابجد را قبلا روی آن مشخص کرده بودیم یکی از اعداد در قسمت ۳ (قسمت ارتباط) بدست می آید. در صورتیکه این عدد مقابل همان ماهی باشد که روز آن مطلوبست، در این قسمت انجام عمل دیگری ضرورت ندارد، ولی اگر عددی که بدست آمده است در مقابل ماه مطلوب نباشد، همان عدد را در مقابل ماه مطلوب در نظر میگیریم.

از برخورد امتدادستون عمودی این عدد با ردیف افقی روز ماه یکی از روزهای هفته در قسمت ۶ جدول شماره ۱ خوانده میشود، این روز پاسخ مسأله است.

نحوه استفاده از تقویم دائمی برای استخراج سال و ماه و روزهای ماه و روزهای هفته بوسیله چند مثال تشریح میگردد.

استخراج روز هفته

مثال ۱: روز ۱۱ خرداد ماه ۱۳۵۲ مطابق چه روزی از هفته بوده است؟

در جدول شماره ۲ نزدیکترین سال کبیسه خماسی قبل از سال ۱۳۵۲، سال ۱۳۴۲ در کنار حرف «و» یادداشت شده است. حرف «و» را در جدول شماره ۱ قسمت ۲ (حروف نماینده، سال کبیسه خماسی قبل از سال مفروض) و تفاصل سال ۱۳۵۲ را با سال ۱۳۴۲ (یعنی عدد ۱۰) در قسمت ۱ در نظر میگیریم.

از برخورد امتدادستون عمودی عدد ۱۰ (قسمت ۱ جدول شماره ۱) با امتداد ردیف افقی که حرف «و» در امتداد آنست عدد ۷ در قسمت ۳ (قسمت ارتباط) بدست می آید. عدد ۷ را در ردیفی که خرداد ماه در امتداد آن نوشته شده است (پنجمین ردیف از بالا در قسمت ۳) مشخص مینمائیم. از تلاقی امتدادستون عمودی عدد ۷ اخیر با امتداد ردیف افقی که عدد ۱۱ (طبق صورت مسأله در قسمت ۵ جدول شماره ۱) روی آنست، روز «جمعه» خوانده میشود بنا بر این روز ۱۱ خرداد ماه سال ۱۳۵۲ روز جمعه بوده است (۱) و (۲).

۱ - شیوه تعیین روزهای هفته در سالهای آینده با نحوه تعیین روزهای هفته در گذشته یکسان است.

۲ - مرحوم تقی زاده در ذیل صفحه ۱۶۸ کتاب گاه شماری در ایران قدیم چنین نوشته است: «تاریخ معمولی جلالی که فعلا در تقویمها متداول است و امسال یعنی ۱۳۱۴ هجری شمسی سال ۸۵۷ آنست سالیکه مؤلف بتألیف این قسمت از کتاب مشغول بوده است، باید از سنه ۴۷۱ (۴۵۷ هجری شمسی) شروع شده باشد. در چند سطر پائین تر روز آنرا جمعه نهم رمضان مینویسد، و در کتاب بیست مقاله در همین مورد در صفحه ۱۹۷ چنین مینویسد: «... سپس منجمان بشاه توصیه کردند که مبدأ تاریخی بنام خود تأسیس کند و بنا بهمین توصیه، اعتدال ربیعی یا نوروز جلالی مصادف با ۴۷۱ هجری، بشنوان آغاز تاریخ ملکی انتخاب شد. آن روز مصادف با جمعه ۱۵ مارس ۱۰۷۹ میلادی و ۱۹ فروردین ماه ۳۲۸ یزدگردی بود، اما از لحاظ اینکه روز ماه عربی مطابق آن چه روزی از هفته بوده، با آنکه همه نویسندگان قدیمی درباره روز آن (یعنی جمعه) با یکدیگر توافق دارند، بعضی از منابع آن روز را ۱۰ رمضان نوشته اند و بعضی دیگر ۹ رمضان...»

مثال ۲: مدخل (۱) سال ۱۳۵۳ هجری شمسی چه روزی خواهد بود؟

در جدول شماره ۲ نزدیکترین سال کبیسهٔ خماسمی قبل از سال ۱۳۵۳، سال ۱۳۵۳ در کنار حرف «و» یادداشت شده است. حرف «و» را در جدول شماره ۱ قسمت ۲ و تفاضل سال را با سال ۱۳۴۲ (یعنی عدد ۱۱) در قسمت ۱ در نظر میگیریم.

از برخورد امتداد ستون عمودی عدد ۱۱ (قسمت ۱ جدول شماره ۱) با امتداد ردیف افقی که حرف «و» در روی آنست، عدد ۶ در قسمت ۳ (دومین ردیف از بالا در قسمت ارتباط) بدست می‌آید. عدد ۱/۶ در ردیفی که فرودین در کنار آن نوشته شده است در قسمت ۳ مشخص مینمائیم.

از برخورد امتداد ستون عمودی عدد ۶ (آخرین ردیف با امتداد ردیف افقی که عدد ۱ (روزیکم فرودین) در قسمت ۵ روی آنست، روز پنجشنبه در قسمت ۶ جدول خوانده میشود بنابراین روز اول سال ۱۳۵۳ روز پنجشنبه خواهد بود.

۱- مدخل سال و ماه با اصطلاح فن زیج عبارت است از روزی است که مبدأ سال با ماه است. (تاریخ ادبیات ایران، تألیف استاد جلال‌الدین همایی؛ ذیل صفحه ۴۱۹)

— به همین استدلال مینمایم که روزهای دهم و نهم رمضان ۴۷۱ هجریک نمیتوانند مطابق روز جمعه باشد، و دهم رمضان ۴۷۱ را مطلقاً غیر ممکن و روز نهم را بسختی قابل قبول میدانم، در چند سطر پایین‌تر مینویسد: «وای باید بگویم که تأیید هر یک از این دو فرض از عهد من خارج است.»

استاد جلال‌الدین همایی در ذیل صفحات ۴۴۲ و ۴۳۷ و ۳۸۴ تاریخ ادبیات ایران چنین نوشته‌اند، «مبدأ تاریخ ملکی نزد بعضی یکشنبه پنجم شعبان سنه ۴۶۸ هجری و در نزد بعضی دیگر جمعه ۱۰ رمضان ۴۷۱ هجری است.» در چند سطر پایین‌تر: «ما عجاله در اینجا بنقل اقوال قناعت کرده تحقیق را به تهیه مدارک و دقت و مستری محول میسازیم.»

مرحوم تقی‌زاده در صفحه ۱۹۷۸ بیست مقاله برای برقرار کردن توافقی میان اقوال مختلف مینویسد: «صدور فرمان ملک‌شاه برای اصلاح تقویم در سال ۴۶۷ و اتخاذ یک مبدأ جدید برای گاه شماری جلالی در سال ۴۵۷ بوده است.»

با توجه با آنچه گذشت و این حقیقت که حتی قدما نیز، همچون دانشمندان معاصر، در کشف این اختلاف توفیقی نداشته‌اند، نگارنده بدون اینکه بدلیل و مدرک قاطعی دست یافته باشد در تنظیم و محاسبهٔ تقویم‌های دائمی هجری شمسی و هجری قمری، قول ۱۰ شهوتر یعنی روز جمعه یکم فروردین ماه ۵۴۵۸ هجری شمسی مطابق جمعه نهم رمضان سال ۴۷۱ هجری قمری و جمعه ۱۵ مارس ۱۰۷۹ مسیحی را، بعنوان مبدأ گاه شماری جلالی، پذیرفته است. زیرا در سال ۴۶۷، بعنوان سال صدور دستور کبیسه، تردیدی وجود ندارد و بسیار شایسته است که پیشنهاد استاد محمد محیط طباطبائی، یعنی بر تجلیل از این عمل عامی در سال ۱۳۵۳، بعنوان نهضت مین سال صدور دستور کبیسه، عملی گردد. (بمقاله استاد محمد محیط طباطبائی - روزنامه اطلاعات دوشنبه ۲۳ ر۲۳ شماره ۱۴۰۸۰)

استخراج ماه

مثال ۱: فرمان مشروطیت ایران که در روز دوشنبه چهاردهم یکی از ماههای ششماهه اول سال ۱۲۸۵ صادر شده است، در چه ماهی بوده است؟

در جدول شماره ۲ نزدیکترین سال کبیسه خماسی قبل از سال ۱۲۸۵ سال ۱۲۶۷ در کنار حرف «د» نوشته شده است. حرف «د» را در جدول شماره ۱ قسمت ۲ و فواصل سال ۱۲۸۵ را با سال ۱۲۷۶ (یعنی عدد ۹) در قسمت ۱ در نظر میگیریم.

از برخورد امتداد ستون عمودی عدد ۹ (قسمت ۱ جدول شماره ۱) با امتداد ردیف افقی که حرف «د» در روی آنست عدد ۶ در قسمت ۳ (قسمت ارتباط) بدست میآید.

در امتداد ردیف روز ۱۴ ماه (اولین ردیف قسمت ۶ جدول شماره ۱) روز دوشنبه را در نظر میگیریم. در صورتیکه بخواهیم از برخورد امتداد ردیف افقی که عدد ۱۴ در روی آنست بسایکمی از ستونهای عمودی روز «دوشنبه» را که در اولین ردیف از بالا (قسمت ۶) نوشته شده است، بدست آوریم، باید سومین ستون عمودی از دست چپ قسمت ۳ (قسمت ارتباط) را در نظر بگیریم، عدد ۶ در ستون عمودی اخیر در مقابل ماههای امرداد و بهمن ماه نوشته شده است. چون امرداد در ششماهه اول است پاسخ این مثال خواهد بود. بنابراین فرمان مشروطیت ایران در روز دوشنبه ۱۴ امرداد ماه سال ۱۲۸۵ صادر شده است.

یاد آوری: بطوریکه در قسمت ۲ از جدول شماره ۱ مشاهده میشود، دوماه تیر و مهر هر یک بطور جداگانه و بتهائی در یک ردیف و در سایر ردیفها هر دوماه در یک ردیف نوشته شده است. استخراج ماه جز در مواردیکه پاسخ تیرماه یا مهرماه باشد مستلزم آنستکه ۶ ماه اول و یا دوم سال مشخص باشد.

استخراج سال

مثال ۱: اولین کابینه رسمی و قانونی ایران در روز پنجشنبه ۲۹ اسفند ماه یکی از سالهای بین ۱۲۹۰ - ۱۲۸۲ بمجلس شورای ملی معرفی شده است، تاریخ دقیق آن چه سالی بوده است؟

در روی ردیف افقی روز بیست و نهم ماه (اولین ردیف افقی در پائین قسمت ۶) روز پنجشنبه در روی سومین ستون عمودی از دست راست نوشته شده است. در جدول شماره ۲ نزدیکترین سال کبیسه قبل از سال ۱۲۸۲، سال ۱۲۷۶ در کنار حرف «د» ثبت افتاده است.

امتداد ستون عمودی روز پنجشنبه در قسمت ۳ (قسمت ارتباط) در مقابل حرف «د» عدد ۶ را مشخص مینماید.

چون عدد ۶ در مقابل اسفند ماه (ماه مفروض) است، همین عدد در نظر گرفته میشود. (در صورتیکه عدد مزبور در مقابل ماه مفروض نبود همان عدد در مقابل ماه مفروض در نظر گرفته میشد) امتداد ستون عمودی عدد ۶ بطرف بالا اعداد ۳۲ - ۲۶ - ۱۵ - ۹ - ۴ را که در روی همین ستون نوشته شده است مشخص مینماید.

از جمع عدد ۹ با سال ۱۲۷۶ (سال کیسه قبل از ۱۲۸۵) سال ۱۲۸۵ بدست میآید. یاد آوری: در صورتیکه عدد ۴ را با سال ۱۲۷۶ جمع نمائیم سال ۱۲۸۰ بدست میآید، که کمتر از سال ۱۲۸۲ میباشد، و از جمع عدد ۱۵ و سایر اعداد سالهائی بدست میآید که بیشتر از سال ۱۲۹۰ است.

بنابراین اولین کابینه رسمی و قانونی ایران، در روز پنجشنبه ۲۹ اسفند ماه سال ۱۲۸۵ بمجلس شورای ملی معرفی شده است.

تقویم دائمی هجری قمری (۱) با ماههای حسابی (۲) (جدول شماره ۳)

تقویم دائمی هجری قمری شامل ۶ قسمت بشرح زیر است.

۱ - دوره (۳): این قسمت که در جدول با شماره ۱ مشخص شده نماینده دوره‌های ۳۰ ساله است و از تقسیم سال مفروض بر عدد ۳۰ بدست میآید. خارج قسمت این قسمت این تقسیم را اصطلاحاً «دوره» مینامیم (۴)

(۱) - درگاه شماری هجری قمری که بنا به اشاره ایرانیان در دوران خلافت عمر تنظیم گشته است، میناطول ماه قمری است، و یک سال از دوازده ماه قمری تشکیل میشود. مبدأ این گاه شماری روز اول محرم سال است که حضرت محمد (ص) از مکه بمدینه هجرت فرمود. محققین این روز را با ماههای حسابی روز پنجشنبه و بحسب رویت هلال، روز جمعه نوشته‌اند. در تقویمی که شرح آن پس از این خواهد آمد، مبدأ گاه شماری قمری با ماههای حسابی، روز جمعه و موافق با رویت هلال انتخاب شده است. مزیت این انتخاب در اینست که علاوه بر رفع اختلاف در دور مبدأ گاه شماری، اختلاف تقویم دائمی حاضر با تقویم های سالانه قمری که بر اساس رویت هلال و نصف النهار تهران تنظیم میشود، بحداقل تقلیل مینماید.

(۲) - مشرعین یکماه قمری را، از رویت هلال تا رویت هلال بعد، یکماه میگیرند و طول یکماه قمری هرگز از ۲۹ روز کمتر و از ۳۰ روز بیشتر نمیشود. گاه ممکنست ۴ ماه متوالی ۳۰ روزه و سه ماه متوالی ۲۹ روزه باشد. بر این قیاس، حتی در دو شهر مجاور ممکنست، در اثر عوامل بسیاری، رویت هلال یکروز اختلاف داشته باشد. بهمین مناسبت منجمین و یا بقول خواجه نصیرالدین طوسی و ملا مظفر گنابادی، اهل حساب، طول ماههای قمری را در یکسال متناوباً ۳۰ و ۲۹ روز حساب میکنند. در هر دو روز و سه روز و بهمین ترتیب تا آخرین ماه یعنی ذیحجه که مطابق این قاعده ۲۹ روزه است، در سالهای کیسه ۳۰ روزه میشود. تقویمی که بر این قاعده تنظیم میشود بتقویم دائمی با ماههای حسابی (تقویم قمری بحسب امر اوست) مشهور است.

(۳) (۴) - طول یکماه قمری حقیقی معادل $354/3670572$ روز و در مدت سه سال برابر

$10631/01$ روز میشود. قدها برای بدست آوردن 10631 روز که $\frac{1}{100}$ روز در سی سال

۲- سال : این قسمت که در جدول با شماره ۲ مشخص شده است ، نماینده سال است و از تقسیم سال مفروض بر عدد ۳۰ بدست می آید، باقیمانده این تقسیم را اصطلاحاً «سال» مینامیم .

۳- قسمت ارتباط : در شرحی که برای استفاده از جدول ، پس از این خواهد آمد، نحوه استفاده از این قسمت روشن خواهد شد.

۴- ماه: این قسمت که در جدول با شماره ۴ مشخص شده است، ماههای دوازده گانه سال را نشان میدهد . (این ماهها در هفت ردیف و گاه در هر ردیف دو ماه نوشته شده است، مثلاً سومین ردیف از بالا نماینده ماههای ربیع الاول و ذیحجه است)

۵- روزهای ماه: این قسمت که در جدول با شماره ۵ مشخص شده است. روزهای ماه را از آغاز تا پایان نشان میدهد (هر عدد بترتیب نماینده یکی از روزهای ماه است)

۶- روزهای هفته: این قسمت که در جدول با شماره ۶ مشخص شده است ، روزهای هفته ، در هفت ردیف، بگونه‌ئی ثبت افتاده است که درامدادهای عمودی واقعی با یکدیگر توالی دارند.

نحوه استفاده از تقویم دائمی هجری قمری

شیوه محاسبات در تقویم دائمی هجری قمری ، مشابه تقویم دائمی هجری شمسی است . نحوه استفاده از تقویم هجری قمری ضمن چند مثال ذیلا تشریح میشود .

استخراج سال:

مثال، روز جمعه نهم رمضان یکی از سالهای ۴۶۸ تا ۲۷۷ هجری قمری مصادف با مبداء گاه شماری جلالی است، سال دقیق آنرا تعیین کنید ؟

بدو در سال ۴۶۸ هجری قمری شماره دوره و ردیف سال را بدست می آوریم.

دوره (خارج قسمت) $15 = 468 \div 30$

سال (باقیمانده) ۱۸

← (یک روز در سه هزار سال) با سال حقیقی قمری اختلاف دارد، در طول سی سال، ۱۹ سال عادی (۳۵۴ روزه) و یازده سال کبیسه (۳۵۵ روزه) در نظر گرفته اند. سالهای کبیسه در یک دوره سی ساله بترتیب سالهای ۲۹-۲۶-۲۴-۲۱-۱۸-۱۶-۱۳-۱۰-۷-۵-۲ میباشد. بعضی بجای سال شانزدهم، سال پانزدهم را که کسر مازاد بر ۳۵۴ روز به نصف روز میرسد کبیسه گرفته اند. در تقویم دائمی حاضر، سال شانزدهم کبیسه بحساب آمده است. با توجه با آنچه گذشت اگر بخواهیم بدانیم فلان سال، «کبیسه» یا «عادی» است ابتداء باید سال را بر عدد ۳۰ بخش نمائیم، خارج قسمت شماره دوره، و باقیمانده ردیف «سال» است. با توجه بسالهای کبیسه در یک دوره ۳۰ ساله مشخص میشود که «سال» عادی یا کبیسه است.

مثال، سال ۱۳۹۳ عادی یا کبیسه است؟ دوره (خارج قسمت) $46 = 1393 \div 30$

سال (باقیمانده) ۱۳

«۴۶» را دوره و «۱۳» را سال دانند و چون در یک دوره سی ساله سال شانزدهم از سالهای

کبیسه است سال ۱۳۹۳ کبیسه میباشد.

در قسمت (روزهای ماه) عدد ۹ را که نماینده نهمین روز ماه است مشخص میکنیم و در امتداد ردیف افقی عدد ۹ در سمت ۶ (روزهای هفته) روز جمعه را در نظر میگیریم .
از تلاقی امتداد ستون عمودی روز جمعه منظور با افتداد ردیف افقی ماه رمضان، عدد ۶ در قسمت ۳ (قسمت ارتباط) بدست می آید.
عدد ۶ اخیر را در روی امتداد ستون عمودی، عدد ۱۵ (دوره) در همان قسمت ۳ در نظر میگیریم .

امتداد ردیف افقی عدد ۶ اخیر اعداد ۲۹ - ۲۱ - ۱۳ - ۸ - ۵ - ۰ را بدست می دهد .
شماره دوره را در ردیف سال ضرب میمائیم $۴۵۰ = ۳۰ \times ۱۵$ از حاصل جمع عدد ۴۵۰ با یکی از اعداد ۲۹ - ۲۱ - ۱۳ - ۸ - ۵ - ۰ سال دقیق مبداءگاه شمای جلالی بدست می آید
 $۴۵۰ + ۲۱ = ۴۷۱$
یادآوری: از جمع عدد ۴۵۰ با سایر اعداد (۲۹ - ۱۳ - ۸ - ۵ - ۰) سالهایی بدست می آید که از ۴۶۸ کمتر و یا از ۴۷۷ بیشتر است.
بنابراین مبداءگاه شماری جلالی روز جمعه نهم رمضان سال ۴۷۱ هجری قمری است. (۱)

استخراج روز:

مثال ۱ : روز نهم رمضان ۴۷۱ هجری قمری (مبداءگاه شماری جلالی) چه روزی از هفته بوده است؟
بدو شماره دوره و ردیف سال را محاسبه میمائیم:

دوره (خارج قسمت) $۱۵ = ۳۰ \div ۴۷۱$
سال (باقیمانده) ۲۱

عدد ۱۵ را در قسمت ۱ (دوره) و عدد ۲۱ را در قسمت ۲ (سال) در نظر میگیریم.
از تلاقی امتداد ستون عمودی که عدد ۱۵ (دومین ستون از دست راست در قسمت ۱) روی آنست با امتداد ردیف افقی که عدد ۲۱ (چهارمین ردیف از بالا در قسمت ۲) روی آنست عدد ۶ در قسمت ۳ (اولین ردیف از بالا) بدست می آید.
عدد ۶ اخیر را در امتداد ردیف ماه رمضان در همان قسمت ۳ (قسمت ارتباط) در نظر میگیریم.
از برخورد امتداد ستون عمودی عدد ۶ اخیر (ششمین ستون عمودی از سمت راست) با امتداد ردیف افقی که عدد ۹ (معرف نهمین روز ماه در قسمت ۵) در روی آنست روز جمعه در قسمت ۶ (روزهای هفته) خوانده میشود . بنابراین روز نهم رمضان سال ۴۷۱ هجری قمری روز جمعه بوده است .

باتوجه بآنچه گذشت، مسائلی که در تاریخ و سایر علوم که بسا زمان سروکار دارند و بوسیله تقویم دائمی میتوان حل کرد بسیار متنوع اند و خوانندگان می توانند انواع آنرا تصور فرمایند .

(۱) استخراج سال در همه موارد عمومیت ندارد و در شرایط بخصوصی بدست آوردن سال دقیق ممکن نیست.

جدول شماره ۱

۱- مشخصات بارش در سال یک ماهی قمری ۱۳۸۵		۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۰
		۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۰
		۳- نسبت ارتباط																												
		۴- ماه																												
		۵- روزهای ماه																												
		۶- روزهای هفته																												
		۷- روزهای قمری																												

جدول شماره ۲

قبل از هجرت کیفیت خاصی بعد از هجرت

۶۲۲-۱۶۵	الف	۶۷	۲۹۸-۵۹۱	۱۴۰۸
۸۵۸-۳۹۶	ب	۸۲۲	۸۱۴-۱۱۱۵	
۵۹۴-۱۳۲	ج	۱۰۰	۱۲۴-۱۱۴۸	۱۳۳۱
۱۲۵-۲۶۳	د	۳۳۱	۹۱۷-۱۲۱۰	
۵۶۱-۹۹	هـ	۱۳۳	۲۲۶-۹۵۰-۱۲۴۳	
۷۹۲-۳۳۰	و	۳۶۴-۶۵۷	۱۱۸۱	۱۳۷۴
۵۲۸-۶۶	ز	۱۶۲	۶۹۰-۹۸۳	
۷۵۹-۲۹۷	ح	۳۹۷	۴۵۹-۱۲۷۶	
۲۹۵-۳۳	ط	۱۹۹	۷۳۳	۱۳۰۹
۷۲۶-۲۶۴	ق	۴۹۲	۱۰۱۶	
۶۹۳-۲۳۱	ک	۱	۵۲۵-۱۰۴۹	
۹۲۴-۴۶۲	گ	۲۳۲	۷۵۶-۱۲۴۲	
۶۶۰-۱۹۸	ل	۳۴	۵۵۸-۸۵۱	۱۳۷۵
۸۹۱-۴۲۹	م	۲۶۵	۷۸۹-۱۰۸۲	

پژوهشگاه ملی علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

جدول شماره ۳

۱ - ۱۳۸۵							۴۲	۴۸	۴۵	۴۲	۴۶	۴۳	۴۷						
							۳۷	۴۱	۳۸	۳۵	۳۹	۳۶	۴۰						
۲ - سال							۳۰	۳۴	۳۱	۲۸	۳۲	۲۹	۳۳						
							۲۳	۲۷	۲۴	۲۱	۲۵	۲۲	۲۶						
۳ - وقت ارتباط							۱۶	۲۰	۱۷	۱۴	۱۸	۱۵	۱۹						
							۹	۱۳	۱۰	۷	۱۱	۸	۱۲						
۴ - ماه							۲	۶	۳	۰	۴	۱	۵						
۵ - روزهای ماه							۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷						
							۳	۱۱	۱۶	۱۹	۲۴	۲۷	۲	۳	۴	۵	۶	۷	
۶ - روزهای هفته							۶		۱۲		۲۲	۳۰	۳	۴	۵	۶	۷	۱	۲
							۱	۹	۱۷		۲۵		۴	۵	۶	۷	۱	۲	۳
۷ - روزهای هفته							۲		۱۲		۲۰	۲۸	۵	۶	۷	۱	۲	۳	۴
							۳		۱۵		۲۳		۶	۷	۱	۲	۳	۴	۵
۸ - روزهای هفته							۴		۱۵	۱۸	۲۶		۷	۱	۲	۳	۴	۵	۶
							۵	۲	۱۴	۲۱	۲۸		دوشنبه	چهارشنبه	دوشنبه	دوشنبه	یکشنبه	دوشنبه	جمعه
۹ - روزهای هفته							۶	۱۱	۱۶	۱۹	۲۴		دوشنبه	چهارشنبه	دوشنبه	دوشنبه	یکشنبه	دوشنبه	جمعه
							۷		۱۵		۲۳	۳۰		دوشنبه	چهارشنبه	دوشنبه	دوشنبه	یکشنبه	دوشنبه
۱۰ - روزهای هفته							۸	۱۰	۱۷	۲۴			دوشنبه	چهارشنبه	دوشنبه	دوشنبه	یکشنبه	دوشنبه	جمعه
							۹		۱۶	۲۳	۳۰		دوشنبه	چهارشنبه	دوشنبه	دوشنبه	یکشنبه	دوشنبه	جمعه
۱۱ - روزهای هفته							۱	۸	۱۵	۲۲	۲۹		دوشنبه	چهارشنبه	دوشنبه	دوشنبه	یکشنبه	دوشنبه	جمعه
							۲		۱۴	۲۱	۲۸		دوشنبه	چهارشنبه	دوشنبه	دوشنبه	یکشنبه	دوشنبه	جمعه
۱۲ - روزهای هفته							۳	۱۱	۱۸	۲۵			دوشنبه	چهارشنبه	دوشنبه	دوشنبه	یکشنبه	دوشنبه	جمعه
							۴		۱۷	۲۴			دوشنبه	چهارشنبه	دوشنبه	دوشنبه	یکشنبه	دوشنبه	جمعه
۱۳ - روزهای هفته							۵	۱۲	۱۹	۲۶			دوشنبه	چهارشنبه	دوشنبه	دوشنبه	یکشنبه	دوشنبه	جمعه
							۶	۱۳	۲۰	۲۷			دوشنبه	چهارشنبه	دوشنبه	دوشنبه	یکشنبه	دوشنبه	جمعه
۱۴ - روزهای هفته							۷		۱۶	۲۳	۳۰		دوشنبه	چهارشنبه	دوشنبه	دوشنبه	یکشنبه	دوشنبه	جمعه
							۸		۱۵	۲۲	۲۹		دوشنبه	چهارشنبه	دوشنبه	دوشنبه	یکشنبه	دوشنبه	جمعه
۱۵ - روزهای هفته							۹	۱۰	۱۷	۲۴			دوشنبه	چهارشنبه	دوشنبه	دوشنبه	یکشنبه	دوشنبه	جمعه
							۱۰		۱۶	۲۳	۳۰		دوشنبه	چهارشنبه	دوشنبه	دوشنبه	یکشنبه	دوشنبه	جمعه